

Katowice, 21 listopada 2024 roku

PROF. DR HAB. MACIEJ FIC
INSTYTUT HISTORII
WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY
UNIWERSYTET ŚLĄSKI W KATOWICACH

**Powtórna recenzja pracy doktorskiej mgr Katarzyny Dominik:
*Polska Zjednoczona Partia Robotnicza w Kombinacie Metalurgicznym Huty im. Lenina
(1949-1956). Kraków 2024 (ss. 202),*
napisanej pod kierunkiem promotor dr hab. prof. UKEN Agnieszki Chłosty-Sikorskiej¹**

Niniejsza ocena rozprawy doktorskiej została przygotowana w odpowiedzi na informację mgr Joanny Kołodziejczyk z Biura Dziekanów Wydziału Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej [UKEN] w Krakowie z 4 listopada 2024 r., że Rada Dyscypliny Historia UKEN 30 października 2024 r. wyraziła zgodę na skierowanie do ponownej recenzji uzupełnionej i poprawionej wersji rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Dominik.

1) Podstawowe dane o kandydatce.

Raz jeszcze wypada przypomnieć, że zgodnie z otrzymanymi wytycznymi (por. § 2 pkt 5a ww. umowy) recenzja powinna rozpocząć się od przedstawienia podstawowych danych o kandydacie, na które winny składać się: „data uzyskania tytułu magistra oraz nazwa jednostki organizacyjnej, w której tytuł ten był nadawany; informacja, czy kandydat ubiegał się uprzednio o nadanie stopnia doktora, w tym - o ile wynika to z dokumentacji sprawy, informacja o przebiegu i zakończeniu wcześniejszego postępowania, przebieg pracy naukowo-zawodowej (miejsce pracy, zajmowane stanowiska)”. Niestety sprostanie wyznaczonym oczekiwaniom jest niemożliwe, dołączona do pracy dokumentacja ogranicza się bowiem do „wykazu dorobku naukowego lub artystycznego kandydata do stopnia doktora”, w którym wskazane zostały jedynie prace zwarte

¹ W pracy Doktorantka wskazała, że prace nad dysertacją zainicjowała i prowadziła na wcześniejszym etapie pod opieką naukową prof. dr. hab. Jacka Chrobaczyńskiego.

i artykuły autorstwa i współautorstwa Doktorantki, nie wzmiankowano w nim natomiast, kiedy i gdzie ukończyła ona studia, czy ubiegała się uprzednio o nadanie stopnia doktora, ani jak przebiegała jej dotychczasowa droga zawodowo-naukowa. Z dołączonego wykazu wnioskować można, że mgr K. Dominik nie była i nie jest pracownikiem badawczo-dydaktycznym uczelni wyższej, a badania historyczne prowadziła nieco na uboczu własnej aktywności zawodowej. Wiadomo natomiast, że jest ona mieszkanką Dobczyc, której pierwsze aktywności wydawnicze (teksty o charakterze popularno-naukowym) sięgają 2007 r.

2) Przedstawienie informacji o ocenianej rozprawie doktorskiej.

Ponieważ recenzja została przygotowana w odniesieniu do poprawionej wersji rozprawy doktorskiej autorstwa Pani mgr K. Dominik, jedynie krótko powtórzę przedstawione przed ponad dwoma miesiącami uwagi podstawowe. Podjęty temat jest bez wątpienia interesujący poznawczo i ważny dla zilustrowania wpływu reprezentantów Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej [PZPR] na funkcjonowanie polskiego społeczeństwa (pośredni także na funkcjonowanie polskiej gospodarki). Autorka zdecydowała się na egzemplifikację swoich rozważań w oparciu o ciekawy i symboliczny podmiot - Kombinat Metalurgiczny Hutę im. Włodzimierza Lenina w Nowej Hucie.

Poprawnie skonstruowała tytuł (nie uległ on zmianie), Autorce udało się w nim zawrzeć niemal wszystkie najważniejsze aspekty: podmiot rozważań (PZPR), podstawowy obszar przeprowadzonej rekonstrukcji („w Kombinacie Metalurgicznym Huty im. Lenina”) oraz przyjęte ramy czasowe (lata 1949-1956), których wybór można uznać za absolutnie prawidłowy (od momentu rozpoczęcia budowy Huty do wydarzeń roku 1956 - istotnych z perspektywy lokalnej, regionalnej i ogólnopolskiej). Warto powtórzyć, że temat mógł zostać jeszcze uzupełniony uszczegółowieniem podstawy rozważań (np. „Rola Polskiej Zjednoczonej Partia Robotnicza w...” albo „Kontrola Polskiej Zjednoczonej Partia Robotnicza nad...”).

Konstrukcja pracy odpowiada zaplanowanym celom i tematowi rozważań. Praca została w tym zakresie zmodernizowana w porównaniu z wcześniejszą wersją - jednak obecna wersja jest nadal podzielona na cztery rozdziały, z których każdy posiada jeszcze wewnętrzne podrozdziały. Rozdziały zostały poprzedzone wstępem i zwieńczone zakończeniem oraz bibliografią. Nie budzi większych wątpliwości przyjęta przez Autorkę kolejność i zaplanowane ramy problemowe poszczególnych rozdziałów, całość należy ocenić jako składającą się w logiczną strukturę. Rozdziały składają się w ciąg: wprowadzenie do tematyki (poprzez ukazanie okoliczności i specyfiki powstania Nowej Huty) - formalne podstawy i uwarunkowania strukturalne funkcjonowania PZPR

w Kombinacie Metalurgicznym Hucie im. W. Lenina - praktyczne działania prowadzone przez członków i pod egidą PZPR w omawianym zakładzie - odtworzenie wpływu zdarzeń „poznańskiego Czerwca” i „polskiego Października” na Hutę im. Lenina i zmianę relacji na linii PZPR - społeczność Kombinatu.

We wstępie zamieszczone zostały wszystkie najistotniejsze kwestie, które powinny zostać umieszczone w tej części pracy. Jasno zdefiniowany został główny („udokumentowanie i przybliżenie powstania, funkcjonowania i działalności Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Kombinacie Metalurgicznym Huty im. Lenina w latach 1949-1956”) i „dopełniające” cele powstania pracy (te uległy w porównaniu do poprzedniej wersji nieznacznej modyfikacji) - Autorka wydzieliła m.in. „wskazanie na wyjątkowy charakter miejsca”, opis działalności PZPR w Nowej Hucie, odtworzenie kształtowania się organizacji partyjnej w Hucie, „charakterystyka PZPR - jej struktur i organizacji w latach 1948-1956 na przykładzie Huty im. Lenina” oraz „zaprezentowanie położenia robotników Huty im. Lenina ze szczególnym zwróceniem uwagi na warunki pracy, mieszkaniowe, bytowe i socjalne oraz sposób realizacji zadań wyznaczonych im przez partię” (s. 6) oraz próbę ukazania „walki człowieka o swoje życie, swoją rodzinę. Przyjaciół i miejsce w życiu codziennym, a wszystko to w partyjnym tyglu propagandy, ucisku i braku swobody” (s. 16).

W pracy przedstawiono i przekonująco uzasadniono wybór obszarów badawczych i ram czasowych. Dokonano przeglądu obszernego katalogu wykorzystanych źródeł archiwalnych, prasowych i literatury. Dodajmy of razu, że z niezrozumiałych dla piszącego te słowa powodów Autorka niemal nie wprowadziła korekty w opisie wykorzystanych źródeł, który przywołała we wprowadzeniu (s. 7-8) oraz który zestawiła w bibliografii (s. 173-174). Nie będę w tym miejscu powielał swoich wcześniejszych uwag, wskażę jedynie, że wciąż znajdują się tam podmioty nieobecne w pracy (np. wskazano na wykorzystanie zasobów Narodowego Archiwum Cyfrowego w Warszawie), utrzymana została błędna forma zapisu (np. Archiwum Agencji Prasowej zamiast Archiwum Polskiej Agencji Prasowej) oraz powtórzę, że i w tej - zmodyfikowanej - wersji pracy Autorka nie wskazała na rzeczywisty stopień wykorzystania archiwaliów oraz stopień „nasycenia” nimi pracy. Autorka utrzymała swoją opinię nt. trudności w zakresie podstawy źródłowej przeprowadzonych badań - odnotowała „brak wystarczającej podstawy źródłowej, na co wskazały przeprowadzone przeze mnie kwerendy archiwalne” (s. 7). Co należy odnotować z zadowoleniem, że wstępu zniknęła deklaracja że Autorka „jako historyk bazowała głównie na źródłach”).

Warto krótko scharakteryzować zawartość poszczególnych rozdziałów, które uległy dość istotnej modyfikacji, tak w zakresie semantyki (ograniczono opisy o charakterze emocjonalnym), a także strukturalnym (i objętościowym) oraz (tu stopień modyfikacji pozostaje najmniejszy)

merytorycznym. Rozdział pierwszy, zatytułowany „Nowa Huta. Miasto i społeczeństwo”, można określić jako stanowiący wprowadzenie do zasadniczej części pracy. Treści w nim zawarte - od opisu poświęconego okolicznościom powstania i specyfiki Nowej Huty i jej mieszkańców, przez opis obecności młodzieży w tworzeniu i zasiedlaniu Nowej Huty (zrezygnowano z wydzielenia części opisującej propagandę jako czynnik wpływający na funkcjonowanie społeczeństwa w opisywanych realiach Polski „ludowej”) - uznać trzeba za przydatne do podjęcia zasadniczych rozważań nad tematyką określoną w tytule pracy. Konstrukcja rozdziału drugiego pozostała niezmieniona, zatytułowana „Polska Zjednoczona Partia Robotnicza w Kombinacie Metalurgicznym Huty im. Lenina. Struktura organizacyjna, zakres funkcjonowania i działania (1948-1956)”, obejmuje opis zmonopolizowania władzy w Kombinacie przez PZPR, cele, zadania i prowadzoną przez reprezentantów Partii indoktrynację; ramowy opis struktur i działalności PZPR w Hucie oraz opis podporządkowania codziennej działalności Kombinat PZPR. Trzeci z rozdziałów (pod zmodyfikowanym tytułem „Partia w działaniu - kształtowanie »nowego społeczeństwa«”) stanowi opis prowadzonej w Kombinacie działalności szkoleniowej, szczególnie istotnego w realiach stalinizacji modelu współzawodnictwa pracy oraz obowiązującej w Kombinacie realiów stalinowskich „obrzędowości” (ukazanej z perspektywy kontroli PZPR nad społeczeństwem). W ostatnim z rozdziałów (o skorygowanym tytule „Proces dekompozycji partii komunistycznej w Polsce. »Odwilż« i cezura Października 1956 r. z perspektywy nowohuckiej” Autorka podjęła próbę syntetycznego zestawienia tytułowego „procesu dekompozycji komunistycznej partii” podczas wydarzeń poznańskiego Czerwca i Października 1956 r., obserwowanego z perspektywy („repcji”) Nowej Huty.

Podstawowe pytanie, które należy postawić w tym miejscu brzmi: czy zmodyfikowana wersja pracy odpowiada zaprojektowanym celom dysertacji i czy stanowi dowód opanowania przez mgr K. Dominik elementów warsztatu naukowego historyka w stopniu wystarczającym, by nadać Jej stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii. Generalna odpowiedź na tak postawione pytania **jest pozytywna**, choć nie pozbawiona pewnych krytycznych uwag.

Odnosząc się do zawartości zmienionej wersji pracy należy zauważyć, że okres dwóch miesięcy między otrzymaniem wcześniejszej recenzji a przekazaniem obecnej wersji dysertacji nie pozwolił na znaczące poszerzenie kwerendy (co najmniej archiwalnej), ale dał Autorce możliwość ponownego przemyślenia i uporządkowania rozważań (podjęte działania oceniam pozytywnie), a miejscami także wprowadzenia nowych wątków bądź uzupełnienia dotychczasowej narracji. W efekcie praca jednoznacznie zyskała na jakości.

Uszczegóławiając nieco wprowadzone zmiany, należy zwrócić uwagę na:

- poprawne ustrukturalizowanie rozważań, obejmujące łączenie podobnych tematycznie obszarów w większe całości, a także przyjęcie narracji, w której przyczynowo-skutkowa warstwa stanowi jej oś;
- podjęcie częściowo udanej próby „wydobycia” jako podstawowej osi rozważań tytułowej problematyki dysertacji wraz z dodaniem nowych, nieobecnych wcześniej informacji;
- ograniczenie bez szkody dla zawartości narracji o ok. 80 stron rozważań, najczęściej luźno związanych w tytule i *meritum* pracy, obejmujące m.in. usunięcie informacji albo nazbyt „kontekstowych”, albo (choć nie we wszystkich przypadkach) wykraczających poza cezury określone w tytule dysertacji, albo mających wyraźnie publicystyczny charakter;
- w ramach uzupełnienia wiedzy na opisany temat odszukanie i przedstawienie zwiększonej liczby przywołanych z imienia i nazwiska (a czasem krótkiego nawet rysu życia) postaci - co spowodowało choć częściowe „odanonimizowanie” rozważań;
- sięgnięcie i wykorzystanie w toku badań części zasugerowanych uzupełnień z zakresu literatury przedmiotu;
- wprowadzenie wyjaśnień używanych w pracy pojęć i terminów specjalistycznych;
- podjęcie próby uporządkowania źródeł pochodzenia wykorzystanych archiwaliów;
- podjęcie w zakończeniu dysertacji próby budowy „portretu zbiorowego” pracowników Kombinat.

Nie jest oczywiście tak, że praca nie posiada usterek i mankamentów. W ocenie piszącego te słowa słabymi stronami pracy pozostają:

- ograniczony i niepełny proces dokumentowania działalności PZPR w Hucie im. Lenina w pierwszych latach jej istnienia (powodem najpewniej braku źródłowe);
- nie uzupełnienie części wskazanych pozycji bibliograficznych (np. nie odnotowanie sięgnięcia do książki K. Lesiakowskiego pt. *Powszechna Organizacja „Służba Polsce” (1948-1955). Powstanie, działalność, likwidacja*, Łódź 2008);
- utrzymanie (choć w zdecydowanie znacznie mniejszej liczbie) opisów uwzględniających emocjonalny charakter narracji - symbolem może być komentarz przedstawiający kobiety które „niejednokrotnie z uśmiechem na twarzy i posiniaczonymi dłońmi wznosiły kolejne mury Nowej Huty” (s. 46);

- utrzymanie (choć w nieznacznej liczbie) fragmentów pracy wykraczających poza cezury rozważań - por. s. 49, 89, 104;
- nikła obecność w narracji nt. nowohuckiej PZPR kobiet;
- pewna niedbałość i niestaranność edytorska (dowolne stosowanie skrótów / pełnych brzmień, błędy w sporządzanych przypisach, etc.) oraz zachowanie części narracji bez umieszczania wypowiedzi w cudzysłowach (niejako przenosząc je „jeden do jednego” z prac i źródeł okresu stalinowskiego do współczesnej narracji historycznej - por. np. zapis, „że partia czuwa” na s. 93).
- utrzymanie ciągłości numeracji przypisów w całej pracy (zamiast rozpoczynać od nr 1 w obrębie poszczególnych rozdziałów).

3) Konkluzja.

W przedstawionej do ponownej recenzji pracy mgr K. Dominik podjęta ponowną próbę ukazania obecności PZPR w Kombinacie Metalurgicznym Huty im. Lenina w latach 1949-1956 i wpływu partii na jego funkcjonowanie. Można uznać, że w stopniu dostatecznym zrealizowała podstawowy z zaplanowanych celów: „udokumentowała i przybliżyła powstanie, funkcjonowanie i działalność Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Kombinacie Metalurgicznym Huty im. Lenina w latach 1949-1956”); podobnie ocenić można też stopień spełnienia pozostałych: wskazania wyjątkowości Nowej Huty i Kombinat, opisu działalności PZPR na tym terenie (w tym od stworzenia kształtowania się organizacji partyjnej), scharakteryzowania struktur i organizacji PZPR oraz zaprezentowania uwarunkowań społeczno-ekonomicznych położenia robotników Huty im. Lenina.

Skreślony obecnie obraz roli PZPR w Kombinacie Metalurgicznym Hucie im. W. Lenina w najwcześniejszym okresie jego istnienia udowadnia, że Autorka posiada wiedzę teoretyczną nt. elementów warsztatu naukowego historyka oraz potrafi ją co najmniej w stopniu podstawowym wdrażać w praktyce - m.in. dokonując syntezy i analizy historycznej. Efekt pracy, w ramach której dokonano dość obszernej kwerendy archiwalno-bibliotecznej i analizy zgromadzonego materiału, jest z pewnością niepełny (powtórzmy wybrzmiały już argument o znacznych brakach w zakresie archiwaliów), a w konsekwencji nie w pełni satysfakcjonujący, jednak obecna wersja pracy stanowi wkład w rozwój naszej wiedzy historycznej na tytułowy temat, a tym samym w rozwój dyscypliny.

Podsumowując przeprowadzone rozważania stwierdzam, że przekazana mi do ponownej oceny praca stanowi przykład nie najlepiej udokumentowanej, ale poprawnie napisanej pracy badawczej. Tym samym rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a praca (choć w minimalnym stopniu) spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, zgodnie z ustawą z 3 lipca 2018 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669 z późn. zm.) oraz ustawą z 20 lipca 2018 r. (Dz.U. z 2018, poz. 1668 z późn. zm.). Na tej podstawie zgłaszam wniosek o dopuszczenie Pani magister Katarzyny Dominik do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

.....
(MACIEJ FIC)